

Kjellergaard i Thorup

AF ANTON BLAABJERG

KUN DE FÆRRESTE tænker på, at deres gårde kan påvises at have eksisteret i over 400 år. Ja, i nogle få tilfælde endnu længere.

Kjellergaard eller Kjeldgaard, som den nu mest kaldes, i Thorup, Skallerup sogn på Mors, kan med sikkerhed følges tilbage til midten af 1600-tallet til Frederik den Tredies Matrikel fra 1664.

Sandsynligvis er det den gård i Skallerup sogn, som Axel Juul (1503-1577), landsdommer i Nørrejylland og ejer af Villestrup og Meilgaard, ejede 1568 ifølge en præsteindberetning¹) om gårdenes antal i sognene og deres ejere.

I hvert fald ejedes Kjellergaard i 1664 af hans sønnesøn, Marie Grubbes morbroder, Ove Juul (1615-1686) til Villestrup, vicestatholder i Norge. Formodentlig har gården i mellemtiden været ejer af hans fader, landsdommer og rigsråd Iver Juul (1563-1627) til Villestrup.

Den førnævnte Ove Juuls 2 sønner, Christian, baron Juul af Rystensteen (1651-1691), og etatsråd Frederik Juul (1661-1721) til Villestrup, skødede 1688²) deres 2 halvdele af gården til Enevold Nielsen Berregaard, borgmester i Thisted, der lagde Kjellergaard ind under hovedgården Frøslevgaard på Mors, som han havde købt 2 år i forvejen.

Gården lå nu under Frøslevgaard en årrække. 1701³) skødede Enevold Berregaard Frøslevgaard med underliggende bøndergods, bl.a. Kjellergaard, til forpagteren på Kokkedal, Hans Hansen, som ejede den, til han 1723 på grund af økonomiske vanskeligheder måtte afhænde gården til Enevold Berregaard, som året efter solgte den til by- og herredsfoged Rasmus Jørgensen i Nykøbing.

Rasmus Jørgensen var en uheldig mand, både som skibsreder og godsejer - hans skibe gik ned, og 1728 gik Frøslevgård til tvangsauktion og købtes af en af panthaverne, kammerråd Peder Madsen Jensen til Ulstrup i Ty.

Hvornår Kjellergaard blev solgt fra Frøslevgaard er ikke fundet; i en matrikelafskrift fra ca. 1735 står "Jens Hegelunds Enke" som ejer. Jens Hegelund er sandsynligvis Jens Nielsen Hegelund (1679-1731), sognepræst fra 1712 til sin død i Dragstrup-Skallerup på Mors. Hans enke var Sophie Amalie Mouritzdatter Meyer, som han blev gift med 1723⁴).

Denne matrikelafskrift er det sidste sted, vi hører om, at Kjellergaard er fæstegård. Christen Christensen Kjellergaard, som boede i gården fra ca. 1760 til sin død 1780, var selvejer, om det er ham eller hans fader Christen Madsen Kjellergaard, der har købt gården fri, kan ikke oplyses.

- 0 -

Den første beboer af gården, vi kender, er *Laurs Pedersen*. Han var født omkring 1598 og døde 1660. Hans kone, *Maren Nielsdatter*, var allerede død 12 år før, nemlig 1648, hun var 10 år yngre end ham, så hun er muligvis hans anden kone.

Laurs Pedersen havde en række børn, mindst 5 sønner og 4 døtre. To af børnene, Tøger Laursen og Anne Laursdatter, gift med Anders Andersen, kom til Gullerup, og der er tydelige nok en slægtsforbindelse mellem dem og familien i Gullerupgaard, men det er ikke muligt at sige noget nærmere om det.

En anden af sønnerne, *Niels Laursen* (c. 1638-1716), overtog gården; en seks år ældre broder, Laurs Laursen (ca. 1632-1703), som vist var ugift, var også på gården ved sin død. Niels Laursen var gift 2 gange; først med *Mette Therkelsdatter*, ca. 1634, død 1686. Hvor hun var fra, vides ikke; deres første barn er født 1663, så de er formentlig gift ca. 1662, men hverken i Skallerup eller Dragstrup. Måske kan hun være datter af den matriklen 1664 nævnte fæster af den 27 tønner hartkorn store gård Søndergaard i Ø. Jølby, Terkel Christensen, som var meget anset, og som nogle gange trådte i herredsfogedens sted.

8 måneder efter hendes død blev han gift påny i Galtrup Kirke med *Mette Knudsdatter*, f. 1658 i Tøving, Galtrup Sogn. Hun døde imidlertid 1693 efter at hun havde født ham 3 børn. Hun var datter af delefogeden på Ullerup, tinghører Knud Andersen (ca. 1613-1686) og hustru Kirsten Pedersdatter (ca. 1627-1686). Knud Andersen var vist broder til den Anders Andersen i Gullerup, som var gift med Niels Laursens søster Anne Laursdatter.

På Niels Laursens gamle dage overtog sønnen af første ægteskab *Therkel Nielsen* gården; han var forøvrigt vist den eneste af Niels Laursens børn, der overlevede ham. Therkel Nielsen var født 1669, men hvornår han døde, kan ikke siges. Han nævnes sidste gang 1719 og var vist ikke gift.

Den næste fæster i Kjellergaard, *Christen Pedersen*, kaldet *Kjellergaard*, nævnes første gang 1726. Han var født 1682 i Thorup. Faderen, Peder Madsen, var formodentlig søn af den adelige Karen Vognsdatter Griis (ca. 1513-1653) fra Roelsgaard, Lild sogn, V. Han herred, som ved sit giftermål med bonden Mads Pedersen i Thorup måtte afskrive sig arveretten til slægten Griis' frie gods. Moderen var præstedatter fra Skarum, Alsted sogn.

Christen Pedersen Kjellergaard overtog gården 1726 eller før. 1726 blev han gift i Bjergby Kirke med *Maren Christensdatter*, som var født 1696 i Bjergby, datter af Christen Clausen (1657-1726) og Gertrud Christensdatter, men allerede efter godt 5 måneders ægteskab døde Christen Pedersen 1727. Enken Maren Christensdatter giftede sig så med den jævnaldrende *Christen Madsen*, som også blev kaldt *Kjellergaard*.

Hendes første ægteskab var barnløst, derimod fødte hun sin anden mand, Christen Madsen, 2 sønner og døde så enten 1730 eller 1731; præsten har glemt at indføre det.

¹ C. Rise-Hansen: Præsteindberetninger om fæstegods m. m., i Vendelbo stift 1568 og 1599. 1964.

² Landstingets Skøde- og Pantebøger 1688 og 1701.

³ Landstingets Skøde- og Pantebøger 1688 og 1701.

⁴ Wibergs Præstehistorie.

Christen Madsen Kjellergaard giftede sig straks med *Maren Sørensdatter*, f. ca. 1698, men heller ikke dette ægteskab skulle vare længe. Hun døde 1738, og enkemanden giftede sig igen 5 måneder efter med *Johanne Olufsdatter*. Hun var omkring 25 år yngre end han, idet hun var født i Skallerup 1719, datter af Oluf Knudsen i Skallerup (d. 1725) og hans 3. hustru, Karen Andersdatter (f. 1725). Hun døde 1761, men Christen Madsen Kjellergaard døde først 1781, 85 år gammel. Han havde med sine 3 koner i alt 8 børn: 2 med den første, 2 med den anden og 4 med den tredje.

Den ældste af dem, *Christen Christensen Kjellergaard* (1728-1780) overtog gården ved sit giftermål 1761. De andre bosatte sig rundt omkring; Mads Kjellergaard blev en velhavende selvejer i Sundby, stamfader bl. a. til etatsråd Christian Götzsche Filtenborg (1852-1919), der skænkede 1 mill. til universitetet i Århus⁵); og gennem en datter stamfader til den kendte højskolemand Lars Bækhøj i Ollerup. En anden af Christen Madsen Kjellergaards sønner, Søren Kjellergaard i Skallerup, blev stamfader til en stor del af slægten Støvring på Mors.

Som nævnt overtog Christen Christensen Kjellergaard, f. 1728, død 1780, gården. Han var opkaldt efter moderens første mand, Christen Pedersen Kjellergaard. 1761 var han blevet gift med *Else Jensdatter* fra Thorupgaard i Thorup, f. 1732, død 1780, 4 måneder efter manden. Han blev kun 52, hun 48 år gammel.

Christen Christensen Kjellergaard efterlod sig ved sin død 1780 en del umyndige børn: Maren 19 år, Karen 17 år, Johanne 12 år, Jens 10 år, Christen 7 år og Anders 3 år.

Den ældste, *Maren Christensdatter*, blev samme år gift med *Søren Thomsen* fra Dragstrup, som et par måneder før havde fået skøde på gården for en købesum på 570 rdl., 4 mk. og 11 skilling. Den 7 år yngre søster Johanne blev senere gift med Søren Thomsen. Om de andre kan nævnes, at Christen så sent som i 1801 tjente på gården. Enken efter Søren Thomsen, Johanne Christensdatter, som var hans søster, skyldte ham da 234 rdl. i løn. Senere flyttede han til Sundby, hvor han døde 1858 som husmand. Jens blev også nogle år i Kjellergaard, men kom til Erslev, hvor han overtog en af Sandalgårdene og dermed også navnet Sandal.

Søren Thomsen, kaldet Kjellergaard, var født 1753 i Dragstrup, søn af Thomas Sørensen, Dragstrup, og Else Pedersdatter, og døde 1801 i Kjellergaard. Konen, Maren Christensdatter, var født 1761 og døde mellem 1784 og 1792. Sidstnævnte år giftede Søren Thomsen sig med hendes yngre søster, *Johanne Christensdatter*, f. 1768, død 1804. Efter Søren Thomsen Kjellergaards død 1801 giftede hun sig med en *Jens Nielsen*, som også blev kaldt *Kjellergaard*. Det er ikke lykkedes at finde, hvorfra Jens Nielsen stammede, men han har været ret velhavende; det ses tydeligt af skifterne efter henholdsvis Søren Thomsen fra 1801⁶) og Johanne Christensdatter fra 1804⁷). Mængden af løsøret er forøget ganske betydeligt, og værdien er steget. Det kan til dels skyldes den inflation, som allerede da var begyndt, og som jo førte til statsbankerotten 1813, men selv i betragtning af dette synes værdien at være vokset en del.

Johanne Christensdatter døde altså 1804, og 1805 giftede Jens Nielsen sig for anden gang med *Maren Jacobsdatter*, f. 1788 i Tødsø, datter af Jacob Smed og Maren Pedersdatter og død 1864 i Thorup. Forholdet mellem hende og Jens Nielsen var ikke godt. Ved et af børnenes konfirmation 1827 siges det i kirkebogen, at forældrene fra fraseparerede; 1816 solgte de Kjellergaard for 7900 rbd. til *Peder Jensen Blaabjerg*⁸). Maren Jacobsdatter beholdt et lille stykke jord, hvorpå hun byggede et hus; Jens Nielsen Kjellergaard flyttede til Sundby, hvor han købte et husmandssted.

Fra 1816 og op til i dag har den samme slægt siddet inde med Kjellergaard. Peder Jensen Blaabjerg var født 1783 i den ene af de 2 gårde, som Blaaborg i Rakkeby på det tidspunkt var delt i. Han var søn af Jens Sørensen Blaabjerg (1749-1827) fra Thorup, som havde giftet sig ind i Blaaborg med en af den forrige fæsters 3 døtre, Inger Pedersdatter Blaabjerg (ca. 1757-1827) og han var gift med *Ane Kirstine Mikkelsdatter*, f. 1787 i Ø. Assels, død 1860 i Thorup. Hun var datter af Mikkel Pedersen i Ø. Assels og Maren Madsdatter Bruun.

Peder Blaabjerg døde 1861, men allerede 10 år før havde han overladt gården til sønnen *Jens Pedersen Blaabjerg*, f. 1818 i Thorup, død 1867. Han flyttede gården ud på marken fra dens oprindelige plads nær landsbyen. Endnu ses hans navnetræk ”J. P. S. B.” samt årstallet 1852 på en af murstenene i stuehuset, der står endnu. Murstenene til den nye gård lavede de selv af ler fra en lergrav på gårdens mark. Han var ugift, og Kjellergaard overgik ved hans død 1867 til en søster.

Denne søster, *Kirstine Severine Pedersdatter Blaabjerg*, f. 1829, død 1904, var 1855 blevet gift med *Christen Pedersen Sandal* fra Sandal i Erslev, som han havde fra 1855 til 1867, da han overtog Kjellergaard. Han var født 1825, søn af Peder Pedersen Sandal (d. 1865) og Ane Mikkelsdatter, og døde 1899.

Christen Pedersen Sandal og hustru sluttede sig ligesom de næste generationer til den grundtvigske menighed omkring Ansgarskirken i Ø. Jølby, på hvis kirkegård de og deres efterkommere ligger begravet.

Deres søn, *Peder Christensen Sandal*, f. 1856 i Erslev, død 1933, overtog gården efter forældrene. Han blev 1881 gift med *Ane Jensen Degn*, f. 1852 i Brobæk i Solbjerg sogn, død 1934; hun var datter af Jens Nielsen Degn, Brobæk.

Af deres 7 børn blev den yngste, Kresten Sandal (1892-1957), kendt viden om som mangeårig leder af børnehjemmet i Aas i Thy. Den ældste, *Jens Pedersen Sandal*, f. 1883, død 1957, overtog gården. Hans kone, *Johanne Madsen* (1890-1962), var fra Fiskbæk mellem Skive og Viborg. De drev gården, indtil deres søn, *Søren Anker Sandal*, (f. 1921), overtog den.

Til denne ejer- og brugerrække vil jeg prøve at knytte et lille billede af gården omkring år 1800, støttet af de 2 nævnte skifter fra 1801⁹) og 1804¹⁰).

Man ser tydeligt, at Johanne Christensdatter Kjellergaards 2. mand, Jens Nielsen, har bragt velstand ind i gården. Til eksempel herpå anføres den samlede bohaverværdi, som 1801 og 1804 blev vurderet til

⁵ P. Filtenborg: Sejer Olesen Leth og hans Slægt. S. 141.

⁶ Morsø Skifteprotokol. S. 102.

⁷ Morsø Skifteprotokol. S. 102.

⁸ Morsø Skøde- og Pantebog 1811-18. S. 273.

⁹ Morsø Skifteprotokol. S. 102.

¹⁰ Morsø Skifteprotokol. S. 102.

henholdsvis: 416 rdl., 2 mk. og 2 sk. og til 936 rdl., 1 mk. og 3 sk. Og selv om man må regne med, at inflationen allerede på det tidspunkt er begyndt, er forskellen dog forholdsvis stor, for stor til at den alene kan skyldes inflationen.

I dagligstuen spiste og sov familien; her sad de og lavede husflid i de lange vinteraftener i varmen fra den kostbare bilæggerovn, hvori der blev fyret fra køkkenet, ved det lange bord med den faste bæk. Det lys, som stuens tre messinglysestager har kunnet give, har nok været svagt, men læse har de kunnet; i hvert fald fandtes her i 1804 ti gamle bøger. Desværre står der ikke noget om, hvad det er for bøger, men formodentlig har der som i andre gårde været en bibel og nogle andagtsbøger.

Af luksus har der ikke været meget, men dog et par stole med hynder og et lille spejl. Som et uundværligt tilbehør til de tre senge havde de både et jern- og et messingfyrbækken, hvis gløder har kunnet varme sengene en smule op.

Fra dagligstuen går vi ind østerstuen, hvor gårdens fornemste ting var samlet. I stuen stod en dragkiste med fire skuffer, hvori konen havde sine klæder, bl. a. tre kåber, hvoraf den ene var af blåt damask med sølvhager i; adskillige alen stof fandtes også her, både hjemmegjort og købt. Hele denne dragkistes indhold blev 1804 vurderet til ca. 44 rdl.

Herinde stod en chatol med en del smårum og tre skuffer, hvori konen også havde noget af sit tøj foruden sengelinned og endnu flere alen stof. Hertil kom et lille blåmalet skrin med stof og garn. I østerstuen stod også et langbord. På væggen hang en såkaldt tabulet, d. v. s. en amagerhylde, hvorpå der stod en del småting, såsom 8 par hvide tekopper, 2 sorte tepotter, 1 hvid kaffekande og en lille messingkedel. Her hang et lille spejl i blåmalet ramme og et manglebræt med trille.

Så er der et gæsteværelse med 2 sengesteder med omhæng for, hvor gæsterne har kunnet sove, efter at fyrbækkenerne har været i sving for at jage noget af den naturlige klamhed fra de sjældent benyttede senge. Derfor stod her et lille bord og to stole.

I et lille kammer ved "storstuen", formentlig østerstuen, stod et par af gårdens mange øltønder og et par flasker; velsagtens fordi disse ting ikke har kunnet være i det næste kammer.

I dette kammer stod endnu et par øltønder og et saltkar, hvor gårdens beholdning af saltet flæsk har ligget. Saltning var jo næsten den eneste måde man kunne opbevare kød på i længere tid.

Her var tallerkenene, både større og mindre, i alt omkring 25 af forskelligt materiale: tin, fajance og træ. Også fade var her: 3 store tinfande, endvidere en halv snes ølkrus i forskellige størrelser foruden 2 brændevinsglas og et stort ølglas. Her hang en æbleskivepande, og her stod en malmmorter.

Derpå kommer vi ind i nørrekammeret. Også her var der øltønder, 1 stor, 2 små og et anker. Hertil kommer en brun kiste med stof, duge, klæder og sengelinned. Uldsakse, harestål og gryder m. m. havde også plads her.

Fra dette kammer går vi ud i køkkenet; her fandtes de redskaber, de har brugt til den daglige madlavning på den åbne skorsten: gryder, skåle, en pande og et goderådjern, som dog ikke har været i brug hver dag. Herude stod et dejntrug og et driftetrug.

Så kommer bryggeret med sine store og små kar, en gruekedel og et par driftetruge, nogle gamle hestedækkener og kornsække.

Fra bryggeret førte en stige op til loftet, hvor det, som ikke blev brugt til daglig, var stuvet hen, bl. a. et stort kar, 6 løb og 6 gryder. Desforuden 2 rokke, hvorpå madmoder og en pige spandt det meste af det garn, der blev brugt på gården.

Så er vi nedenunder igen, inde i malekammeret, hvor kværnen til at male malt på stod. Her stod også en kærne til smørret foruden solde og timse til at sigte melet med.

I karlenes kammer var der intet udover de to sengesteder.

I vognhuset og rundt omkring på gården stod alle redskaberne. I vognhuset stod stadsvognen, en blåmalet vogn med agestole og skrin; denne vogn blev 1801 og 1804 vurderet til henholdsvis 20 og 34 rigsdaler.

Så er der besætningen. I 1801 var der 4 heste i alderen 3-5 år, 2 plage og 3 andre heste, Der var 4 køer, 4 kvier, 6 stude og 2 små studekalve, 10 får og 6 lam, og desuden 3 væddere. Svin var ikke almindelige på den tid. Her på gården var der 3 svin.

I det hele taget er besætningen ikke stor. 1804 er den endnu mindre: 5 heste i alderen 2-8 år og 1 gammel hoppe, som ikke er meget værd. Antallet af kreaturer er gået lidt op. Man er slået ind på større studeopdræt, og der er nu 13 stude. Derimod er antallet af malkekøer omtrent det samme, men de har nu kun 4 får og 4 lam. Af svin er der kun et.

Kjellergaards jordtilliggende har svinget lidt op og ned gennem tiderne. Hvor mange tønder land der har været til de forskellige tider, kan ikke siges, men i matrikelen 1664 opgives hartkornet til 15 td. og 3 skp; den årlige afgift, landgilden, til ejeren var da: 14 tønder byg, 1 pund (ca. 8 kg) smør, 1 skovsvin (d. v. s. et magert svin, da der jo her ingen skove var, hvori svinene har kunnet komme på olden), 3 snese ål og 8 td. havre.

Fæsteren, Niels Laursen, må have klaget over den høje hartkornsansættelse, for efter tingsvidne af 26. marts 1678 på Nørre herreds ting og efter attest 1680 fra præsten i Dragstrup-Skallerup, hr. Christen Mouritsen, nedsattes hartkornet til 10 tønder¹¹).

Disse 10 tønder blev så ved matrikelen 1688 nedsat til 9 td., 4 skp, og 3 fdk.

Den 30. dec. 1772 købte Christen Christensen Kjellergaard noget øde jord i Thorup af Jens Stadel til Sø. Hartkornet var ansat til: 1-1-3-2¹/₃, hvorved gårdens hartkorn kom op på 10-7-2-2¹/₃, men så blev der frataget 1 skæppe og 1 fjerdingkar til et hus i byen, derfor kom gårdens hartkorn ned på 10-6-1-2¹/₃. Dette hartkorn havde gården i 1816¹²), da Peder Blaabjerg købte gården.

Peder Blaabjerg solgte en del jord fra gården; 1844 var der af gl. hartkorn 7-6-3-2¹/₆ til bage. Det blev nedsat til 6-0-2-0. Senere sælges en masse jord fra, således at gårdens hartkorn i løbet af 1800-erne kom ned på det halve. En del af jorden fik Peder Blaabjergs søn, Mikkil Blaabjerg, og lagde det sammen med en mindre gård, han havde købt (nu Magnus Blaabjergs gård).

¹¹ Dueholm, Ørum og Vestervig Amters kontributionsregnskab 1680, litra A.

¹² Morsø Skøde- og Pantebog 1811-18. S. 273.

Til de 3 tønder hartkorn, 40 td. land, der var tilbage af matrikelnummer 1 a, har Søren Anker Sandel sidste år købt en mindre ejendom på 11 td. land med hartkorn 2 tønder, således at gården nu har 57 td. land med 5 tønder

hartkorn. Det morsomme ved købet af den lille ejendom var, at noget af dens mark også havde matrikelnummer 1 a, så på den måde kom noget af jorden tilbage til den gamle gård igen.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1968, side 111-121).